
Sosyal Sorumluluk Raporlaması ve Türkiye'deki Durumu

Social Responsibility Reporting: The Case of Turkey

Yard. Doç. Dr. A. Banu BAŞAR*
Yard. Doç. Dr. Mehmet BAŞAR**

Öz: Sosyal sorumluluk raporları, yıllık faaliyet raporlarında ya da ayrı raporlarda işletmelerin ekonomik, çevresel ve sosyal faaliyetlerinin boyutlarının gösterildiği işletme içi ve işletme dışı menfaat sahiplerine finansal ve finansal olmayan bilgi sunan raporlardır. Son zamanlarda sosyal sorumluluk ile ilgili bilgi, işletmelerin yıllık faaliyet raporlarında yer almaya başlamıştır. Sosyal sorumluluk raporlaması uygulamaları, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ve hatta sektörler arasında bile farklılık göstermektedir. Bununla birlikte, gelişmekte olan ülke işletmelerinin sosyal ve çevresel raporlama modellerine ilişkin çok az ampirik araştırma mevcuttur. Bu çalışmada Türkiye'de sosyal sorumluluk raporlamasının mevcut durumunun niceliksel ve niteliksel göstergeler olarak ortaya konması amaçlanmıştır. Çalışma IMKB 100 endeksine giren şirketlere yönelik doküman incelemesi yoluyla yapılmıştır.

Anahtar sözcükler: Sosyal Sorumluluk Raporlaması, Sürdürülebilirlik Raporlaması, Sosyal ve Çevresel Raporlama, IMKB 100.

Abstract: Social responsibility reports can be defined as the provision of financial and non financial information relating to an organisation's interaction with its physical and social environment, as stated in corporate annual reports or separate social reports. Information on social responsibility has started to appear in corporate annual reports in recent years. Social responsibility reporting practices are different between developed and developing countries and the nature and patterns of reporting vary between different sectors. Besides that the literature has provided little empirical examination of patterns of social responsibility reporting in newly industrialized countries. For this reason this study aims on current situation of social responsibility practices as qualitative and quantitative indicators in Turkey. The research has been done by document research aimed at firms which are in ISE 100 index

Key words: Social Responsibility Reporting, Sustainability Reporting, Social and Environmental Reporting, ISE 100.

* Anadolu Üniversitesi İ.İ.B.F. İşletme Bölümü 0.222.335.0580/3251 E-mail: abbasar@anadolu.edu.tr

** Anadolu Üniversitesi İ.İ.B.F. İşletme Bölümü 0.222.335.0580/3243 E-mail: mbaser@anadolu.edu.tr

1. GİRİŞ

Geçtiğimiz yüzyılın son çeyreğinden bu yana işletmelerin toplumda üstlendikleri roller ile ilgili olarak toplumsal bilinçlenme düzeyi artmıştır. Ekonomik ve teknolojik gelişmeye katkıda bulunduğu inanan işletmelerin birçoğu sosyal ve çevresel sorunlara yol açmakla eleştirilmişler ve buna bağlı olarak çevre kirliliği, kaynak tüketimi, atık maddeler, ürün kalitesi ve güvenliği, çalışanların hakları ve konumu, toplumsal sorumluluk gibi konular daha fazla oranda dikkat çekmeye başlamıştır. Bütün bunların sonucunda da günümüzde işletmeler hissedarlar ve kredi gruplarından daha geniş bir kesime karşı sorumlu olmaları gerektiğini fark etmiş ve bu nedenle de şirket yönetimlerinin gündemine sosyal sorumluluğa uygun faaliyette bulunma gelmiştir. Bu durumda bir ülkede üretimi doğrudan yönlendiren böylece doğal kaynak kullanımını yöneten işletmeler faaliyetlerinde sosyal sorumluluk bilinci ile hareket etmeli ve menfaat sahiplerine (pay sahipleri, çalışanlar, alacaklılar, müşteriler tedarikçiler, sivil toplum kuruluşları, devlet, potansiyel tasarruf sahipleri vb) karşı sorumluluğunun bilincinde olmalıdır.

Sosyal sorumluluğa uygun olarak hareket eden şirketler başarılarını uzun vadede ekonomiye, çevreye ve topluma olan etkileri ile ölçmektedirler. Dolayısıyla işletmeler, çevreye ve topluma karşı sorumlu bir şekilde faaliyetlerini yürütmeleri halinde uzun vadede kazançlı çıkacaklarını düşünmektedirler. Bu durumda Friedman'ın "*işletmelerin esas sorumluluğunun kârlarını maksimize etmek*" şeklindeki öğretisi artık genel kabul görmektedir. Yapılan çalışmalar, daha az kâr elde etme sonucunu doğursa bile işletme yönetiminin daha fazla oranda topluma yardımcı olma yükümlülüğünün bilincinde olduğunu kanıtlamaktadır (Hackston ve Milne 1996). Ayrıca sosyal sorumluluk uygulamaları konusunda dünyada önde gelen şirketlere bakıldığında, bu şirketlerin hissedarlarının daha fazla finansal getiri elde etme yönündeki taleplerini karşıladıkları, uzun vadede ekonomik büyümeyi gerçekleştirdikleri ve bu arada şeffaf finansal muhasebe uygulamalarına da sahip oldukları da görülmektedir (www.sustainability-indexes.com/html/sustainability/corpsustainability.html 10.06.2005). Bununla birlikte sorumlu çevresel faaliyetler ve güvenli programların maliyeti; kimyasal sızıntılar, atıklar, iş gören kazaları, müşteri boykotları ve ürün iadeleri maliyetleri ile karşılaştırıldığında çok düşük kalmaktadır (Clikemen 2004).

2. SOSYAL SORUMLULUK RAPORLAMASI

Yukarıdaki açıklamalara bağlı olarak günümüzde Avrupa'da, Asya'da ve Amerika'da faaliyet gösteren yüzlerce şirket, kendi sosyal sorumluluk faaliyetlerini açıkladıkları periyodik raporlar hazırlamaktadırlar. Finansal raporlamanın doğal bir uzantısı olarak sosyal sorumluluk raporları işletmenin çevresel, ekonomik ve sosyal performansını açıklamada işletme raporlamanın kapsamını genişletmektedir (Clikemen 2004).

Sosyal sorumluluk raporları, yıllık faaliyet raporlarında ya da ayrı raporlarda işletmelerin ekonomik, çevresel ve sosyal faaliyetlerinin boyutlarının gösterildiği işletme içi ve işletme dışı menfaat sahiplerine finansal ve finansal olmayan bilgi sunan raporlardır (Thompson ve Zakaria 2004; Heemskerk ve diğerleri 2003). Günümüzde çok uluslu şirketlerin büyük çoğunluğunun kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarının refahın küresel düzeyde korunması ve gelecek nesillere aktarılabilmesi somut hedefini içeren sürdürülebilir kalkınmayı desteklediği görülmektedir (Özkol ve diğerleri 2005). Bu nedenle sosyal sorumluluk ra-

porlaması genellikle sürdürülebilirlik raporlaması olarak da adlandırılmaktadır. Bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi sosyal sorumluluk raporlaması geleneksel finansal raporlamanın kapsamını toplumsal fayda yönünde genişletmekte ve aynı zamanda menfaat sahiplerine finansal konularda hesap verme şeklinde ifade edilebilecek geleneksel rolün ötesinde işletme sorumluluklarının genişletilmesi anlamını taşımaktadır.

Muhasebe mesleğinde ve teorik muhasebe literatüründe işletmelerin niçin sosyal sorumluluk bilgilerini açıklaması gerektiğine ilişkin ortak bir görüşün olmamasına rağmen giderek artan sayıda şirket, piyasa değerlerine yansıtacağı düşüncesinden hareketle gönüllü olarak kendi sosyal sorumluluk faaliyetlerini, düzenlemiş oldukları faaliyet raporlarında açıklamaktadırlar (Hackston ve Milne 1996).

Son zamanlarda sosyal sorumluluk performansı ile ilgili bilgiler işletmelerin yıllık faaliyet raporlarında yer almaya başlamıştır. Dünyada önde gelen şirketlerin bazıları da sosyal sorumluluk raporları ile finansal raporlarını tek bir faaliyet raporunda birleştirmektedirler (Slater ve Gilbert 2004). Bu durum ekonomik, çevresel ve sosyal performans göstergelerinin finansal değer ölçülerine çevrilmesini kolaylaştırmaktadır. Ancak birçok sosyal sorumluluk ölçütü nitelikseldir ve kolayca finansal değerler ile gösterilemezler (GRI - 2002). Diğer bir anlatımla sosyal sorumluluk raporlarının finansal verilerle birleştirilmesi konusu ön plana çıkmaktadır. Bu durum ise muhasebe standartları ile yönlendirilen geleneksel finansal bilgi ve sosyal sorumluluk raporlaması ile ilave edilen bilgiyi destekleyecek yeni bir yaklaşıma gereksinim duyulduğunu ortaya koymaktadır (Slater ve Gilbert 2004).

Sosyal sorumluluk raporlaması işletme ve menfaat sahipleri arasındaki iletişim, öğrenme ve karar alma sürecinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bu nedenle de menfaat sahiplerine kendi ilgi konularının dikkate alınıp alınmadığını görmelerine olanak sağlamaktadır (Wallage 2000) .

Sosyal sorumluluk raporlaması için oluşan taleplerin çoğunluğu yatırımcılardan gelmektedir. ABD ve İngiltere'de sosyal sorumluluğa dayalı yatırımların artması bu konuda raporlamayı güdülemiştir. Sosyal sorumluluğa dayalı yatırımlar, yatırıma ilişkin karar alma sürecine sosyal veya çevresel kriterlerin katılmasını gerektirir. Günümüzde sosyal sorumluluğa dayalı yatırımlarla ilgili olarak Dow Jones Sürdürülebilirlik Endeksi gibi piyasa endeksleri geliştirilmiştir. Sosyal sorumluluğa dayalı yatırımlar, yatırımcılardan gelebilecek fonları kendilerine çekmede bu yatırımların sosyal ve çevresel konularda sorumlu olduklarını gösterebilmeleri açısından bu endekste yer alan şirketlere motive edici rol oynamaktadır. Bu endeksin küresel şirketlerin sosyal sorumluluğa ilişkin performanslarını değerlemede önderlik eden bir araç konumunda olduğu görülmektedir ve hatta bu endekste yer alan şirketlerin geleneksel hisse senetleri endeksine göre daha iyi fiyat performansı gösterdikleri görülmektedir. Bunlara bağlı olarak bazı yatırımcılar sadece faaliyetleri çevre ve sosyal konulara ilişkin kriterlere uyan şirketlere yatırım yapmaktadırlar ve bu durum işletmelerin sosyal sorumluluğa uygun faaliyette bulunmalarının uzun vadeli finansal performansını kuvvetlendirdiği yönünde bir görüş ortaya çıkartmaktadır (Thompson ve Zakaria 2004; Clikemen 2004) .

2.1. İşletmelerin Sosyal Sorumluluk Raporları Hazırlama ya da Hazırlamama Nedenleri

İşletmelerin gönüllü olarak çevresel ve sosyal etki ve performanslarını raporlamayı teşvik eden birçok faktör söz konusudur. Bu faktörler aşağıda kısaca açıklanan üç teori ile yakından ilişkilidir. (Rikhardson ve diğerleri 2002)

Bunlardan birincisi, **meşruluk teorisi** (legitimacy theory)dir. Bu teori, işletmelerin sosyal ve çevresel konularını raporlamalarının bu işletmelerin menfaat sahiplerinin gözünde faaliyetlerini meşrulaştırdıkları ya da menfaat sahiplerinin algılarını değiştirdiklerini ifade etmektedir.

İkincisi, **kararın faydalılığı teorisi** (decision usefulness theory)dir. Bu teori, farklı menfaat sahiplerinin finansal raporlarda ve diğer şirket raporlarında bulunan bilgilere ilave bilgiye gereksinim duyduklarından dolayı çevresel ve sosyal raporlamanın yapıldığını varsaymaktadır.

Üçüncüsü ise **şirket pazarlama ve iletişim teorisi** (corporate marketing and communication theory)dir. Bu teori, yönetimin etkisi ve imaj geliştirme ile ilgilidir. Bu yaklaşım şirket imajının ve itibarının işletmenin önemli varlığı olduğunu vurgulamaktadır ve bu itibarı koruyacak ve arttıracak sosyal ve çevresel performans raporlamasını içeren iletişim stratejileri aracılığıyla şirket kimliğinin nasıl geliştirileceği üzerinde odaklanmaktadır.

Dünyada birçok işletme sosyal sorumluluk raporu ya da diğer adıyla sürdürülebilirlik raporu hazırlamaktadır. Bu işletmelerin bu raporları hazırlama nedenleri ise aşağıdaki gibi sıralanabilir (Kolk, 2004):

- Belirli hedeflere doğru ilerlemeyi izleme olanağını arttırması,
- Çevresel stratejilerin uygulanmasını kolaylaştırması,
- İşletme içinde çevresel konularda daha fazla bilinçlenmenin sağlanması,
- İşletme mesajının işletme içinde ve dışında açık olarak ifade edilebilmesi,
- Şeffaflıktan dolayı kredi değerliliğinin artması,
- Maliyet tasarruflarının ve verimlilik artışının sağlanması; çalışan moralinin, işletmenin itibarının ve iş geliştirme fırsatlarının artması.

İşletmelerin sosyal sorumluluk raporu hazırlamama nedenleri ise aşağıdaki gibi sıralanabilir (Kolk, 2004):

- İşletmeye sağlayacağı faydalar hakkında kuşku duyulması,
- Rakiplerin raporlama yapmaması,
- Doğrudan satışlara ve kara yansımaması,
- İşletmenin hali hazırda çevresel performansı ile ilgili iyi bir itibarının olması,
- Çevresel konular ile ilgili bir çok iletişim yolunun bulunması,
- Çok pahalı olması,
- Doğru kriterleri seçmenin ve bütün işlemler ile ilgili tutarlı verileri bir araya getirmenin zor olması,
- İşletmenin itibarına zarar vereceği düşüncesinin bulunması.

2.2.Sosyal Sorumluluk Raporlamasının İşletmelere Getirdiği Yararlar

Finansal durumun raporlanmasının ötesinde sosyal sorumluluk uygulamaları ve buna yönelik raporlama, işletmeler açısından birçok faydayı da beraberinde getirmektedir. Bu faydalar aşağıda sıralanmıştır (Clikemen 2004):

- Menfaat sahipleri ile görüşmelerde sağlam ve güvenilir bir temel oluşturur ve bunlar (özellikle yatırımcılar, devlet..vb) için geçerli ve tutarlı bilgi sağlayarak şirketin şeffaflığını artırır.
- Uzun vadede pazar payını müşteri bağlılığını ve marka değerini arttırmaya katkıda bulunur ve bu durum şirketin piyasa değerini arttırır.
- Çevresel ve sosyal riskleri daha iyi izlemek için yönetim sistemlerinin uygulanmasını teşvik eder ve kolaylaştırır.
- Çevresel ve sosyal konulardaki işletme değer ve ilkelerini göstermede yardımcı olur.

3. GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE SOSYAL SORUMLULUK RAPORLAMASINA İLİŞKİN SORUNLAR

İşletmelerin sosyal ve çevreye ilişkin açıklamalarına ilişkin akademik çalışmalar 1980'li yıllardan itibaren önemli artış göstermiştir. Gönüllü açıklamalara dayanan bu araştırmalar sosyal sorumluluk raporlamasının işletme büyüklüğü, kâr ve endüstri alanı gibi bileşenleri de açıklamaktadır. Literatür, sosyal sorumluluk raporlaması uygulamalarının gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ve hatta sektörler arasında bile farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. İşletmelerin sosyal sorumluluk raporlaması uygulamaları hakkında yapılmış ampirik çalışmaların çoğunluğu gelişmiş ülke (ABD, İngiltere, Avustralya) uygulamaları üzerinde odaklanmaktadır. Gelişmiş ülkelerdeki sosyal sorumluluk raporlaması uygulamalarına bakıldığında çalışan sayısı, eşit fırsatlar, ücret ve ödüllendirme, engellilere ilişkin politika, çalışanların eğitimi vb açıklamalarının büyük çoğunluğunun niteliksel olduğu görülmektedir (Gao ve diğerleri 2005) .

Bununla birlikte, gelişmekte olan ülke işletmelerinin sosyal ve çevresel raporlama modellerine ilişkin çok az ampirik araştırma mevcuttur. Dolayısıyla ekonomik gelişme evresi işletmelerin çevresel ve sosyal raporlama uygulamalarını etkileyen önemli bir faktördür ve gelişmiş ülkelerdeki çalışma sonuçlarının gelişmekte olan ülkelere göre genelleştirilmesi de sadece yol gösterici olacaktır (Gao ve diğerleri 2005) .

Ekonomik faaliyetlerin ve teknolojik bilgi ve uygulamaların küreselleşmesiyle sosyal sorumluluk raporlaması gelişmiş ülkelerde olduğu gibi gelişmekte olan ülkelerde de araştırma için odak noktası olmaya başlamıştır. Gerçekten de gelişmekte olan ülkelerin sosyo ekonomik kalkınmasında çevresel ve sosyal konular, sürdürülebilir kalkınmanın odağını oluşturmaktadır. Sürdürülebilir sosyo ekonomik gelişme için çoğu kez ülke içi ve ülke dışı engeller ortaya çıkmaktadır. Bu engeller aşağıda kısaca açıklanmıştır (Shiraz 1998):

Gelişmekte olan ülkelerde işletmelerin faaliyetlerinin çevresel ve sosyal etkilerinin raporlanmasının teşvik edilmesiyle ilgili olarak ortaya çıkan en önemli sorunlardan bir tanesi, işletmelerin çevresel ve sosyal konuları yıllık faaliyet raporlarında açıklamalarını gerektiren *düzenlemelerin eksikliğidir*. Söz konusu düzenlemelerin bulunduğu gelişmekte olan

ülkelerde ise bu düzenlemelerin işletmeleri caydırıcı niteliğinin olmadığı (cezaların yeterli ölçüde katı olmadığı) görülmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde birçok kamu kuruluşu çevrenin korunmasından sorumlu olmasına ve buna uymayan şirketlere karşı ceza uygulamasına rağmen, yeterli etkinliğe sahip bulunmamaktadır. Bunun sonucunda da faaliyetlerinin çevreye ve topluma zarar verdiğinin farkında olan şirketler, bu faaliyetlerini doğal olarak raporlarında nadiren açıklamaktadırlar.

Diğer sorun gelişmekte olan ülkelerde **nitelikli muhasebecilerin eksikliğidir**. İşletme faaliyetlerinin çevresel etkilerini ölçüp maliyetlerini belirleyecek ve geleneksel finansal raporlama mekanizmasıyla bütünleştirecek uzman muhasebeciye sahip şirket sayısı çok azdır. Esasında eksik uzman muhasebeci sayısı sorunun sadece bir parçasıdır. Çünkü çevresel ve sosyal konuların raporlama sistemine dahil edilmesi hukuk, mühendislik, ve sosyoloji alanlarındaki uzmanlığın birleştirilmesini gerektirir. Gelişmekte olan ülkelerde bu alanlardaki nitelikli eleman eksikliği bu sorunun bir süre daha devam edeceğini göstermektedir.

Bir diğer sorun ise, gelişmekte olan ülkelerde çevresel ve sosyal konuların raporlanmasının işletmelere getirdiği **ek maliyettir**. Bundan dolayı sosyal ve çevresel konularda rapor sunmamakla kendi imajlarının olumsuz etkilenmeyeceğinden emin olan şirketler bu tür raporları geliştirmek için güdülenmemektedirler.

Diğer taraftan Dünya Bankası ve IMF gibi bir çok uluslararası kuruluş, gelişmekte olan ülkelere verecekleri fonlara ilişkin projelerin çevre dostu olması konusunda ısrar etmektedirler. Ancak bu ısrarın projenin teklif aşamasından öteye nadiren gittiği görülmektedir. Fon onaylandıktan sonra borç verenlerin çoğunluğu projeleri yatırımların geri dönüş oranına göre değerlendirmektedir. Bu tür kriterlerin kullanılması çevre dostu ya da insan odaklı olan projelere ısrar konusu ile çelişmektedir. Buna göre birçok gelişmekte olan ülke projeleri çoğu kez çevresel ve sosyal konularda raporlama konusunda güdü eksikliğinden dolayı çevresel ve sosyal konulara önem vermemektedir. Yine aynı şekilde, sosyal ve çevresel konulara ilişkin rapor hazırlama çoğu kez zaman alıcı bir iştir ve bu nedenle gelişmekte olan ülkelerde yıllık faaliyet raporlarının hazırlanmasında ertelemelemlere neden olmaktadır.

4. TÜRKİYE'DE SOSYAL SORUMLULUK RAPORLAMASI VE ARAŞTIRMANIN AMACI

Türkiye'de işletmelerin sosyal sorumluluğa yönelik bakış açıları Johannesburg'da 2002 yılında yapılan Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesinde Türkiye Ulusal Raporunda açıklanmıştır. Söz konusu raporda işletmelerin kurumsal sosyal sorumluluk girişimlerinin; kurum içi davranış ve uygulamalar ile kurum dışı davranış ve uygulamalar olarak ikiye ayrıldığı belirtilmektedir. Buna göre temel konular aşağıda belirtilmektedir (Özkoç ve diğerleri 2005):

- Yasalara, çevresel ve toplumsal değerlere duyarlı davranmak,
- Bilgi ve iletişime açık olmak, üretim, dağıtım ve satış sonrası hizmet ve etkinliklerde, çevrenin ve toplumsal değerlerin korunmasına özen göstermek,
- Saydamlık ve hesap verebilirlik ilkelerini kabullenmek ve uygulamak,
- Bölgesel ve toplumsal sorunların çözümüne katkı sağlamak,
- İstihdam ve hizmet alımı gibi kurumsal iç ve dış ilişkilerin bütününde aynı davranış biçimini sergilemek.

Yukarıda belirtilen ilkelere yönelik uygulamaların Türkiye'de yasal zorunluluklar, meslek örgütleri ile birliklerinin üyeleri üzerinde oluşturdukları denetleyici mekanizmalar, çevre ve toplumsal değerler konusunda gelişen kamuoyu bilincinin etkisiyle zaman içinde geliştiği söylenebilir. Bütün bu gelişmelere rağmen Türkiye'de sosyal sorumluluk raporlamasına yönelik henüz yasal bir düzenleme ve yaptırım bulunmamaktadır. Ancak özellikle ABD 'de yaşanan şirket skandallarının sonucunda birçok ülkede şirketlerin şeffaflık, adillik, hesap verebilirlik ve sorumluluk ilkeleri çerçevesinde faaliyet gösterebilmelerini sağlamaya yönelik kurumsal yönetim ilkeleri geliştirilmiştir. Türkiye'de de Sermaye Piyasası Kurulu tarafından 4 Temmuz 2003 tarihinde onaylanarak kamuya duyurulan *Kurumsal Yönetim İlkeleri*, işletmelerin daha etkin ve şeffaf bir yönetim ve raporlama anlayışı uygulamalarını hedeflemektedir.

Bilindiği gibi Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'nde sosyal sorumluluk kavramı *"muhasebenin organizasyonunda muhasebe uygulamalarının yürütülmesinde mali tabloların düzenlenmesi ve sunulmasında belli kişi veya grupların değil; tüm toplumun çıkarlarının gözetilmesi dolayısı ile bilgi üretiminde gerçeğe uygun, tarafsız ve dürüst davranılması"* gereğini ifade etmektedir. Bu ifadelerde vurgulanmak istenen, işletme ile ilgili menfaat sahiplerine işletme ile ilgili bilgi sunulmasında sosyal sorumluluk bilinci ile hareket edilmesi gerektiğidir.

Ayrıca Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu tarafından yeniden düzenlenip 31/12/2005 tarihinden sonra başlayan hesap dönemlerinde uygulanmak üzere yeni haliyle yürürlüğe girecek olan 1 No lu Finansal Tabloların Sunuluşuna İlişkin Türkiye Muhasebe Standartınının 12. maddesinde . *"kullanıcıların işletme, ekonomik faaliyetler ve muhasebeyle ilgili yeterli bilgiye sahip oldukları ve bilgileri makul bir süreklilikle izlemeye arzulu olduklarının varsayıldığı"* vurgulanmaktadır. Bu nedenle, değerlendirme de bu özelliklerdeki kullanıcıların ekonomik kararlar alırlarken nasıl etkileneceklerinin de dikkate alınması gerekir" ifadesi yer almaktadır. Buna göre söz konusu standart ile finansal tablo kullanıcılarının karar almalarında kullanılacak doğru ve güvenilir bilginin üretimi amaçlanmaktadır. Bu amaç da aynı zamanda sosyal sorumluluk raporlamasının uygulanabilmesi için bir temel olarak da kabul edilebilir.

Yukarıdaki ifadelere bağlı olarak çalışmanın bundan sonraki bölümünde, SPK'nın kurumsal yönetim ilkeleri öncesi, Türkiye'de sosyal sorumluluk raporlamasının mevcut durumu araştırılmaya çalışılmıştır. Bu durumda yapılan çalışmanın amacı, sosyal sorumluluk raporlamasının Türkiye'deki mevcut niteliksel ve niceliksel göstergelerinin ortaya konması olarak ifade edilebilir.

4.1. Araştırmanın Yöntemi ve Kullanılacak Kriterler

Çalışmada betimsel analiz yapılmıştır. Betimsel analiz, verilerin önceden belirlenen kriterlere göre özetlenmesi ve yorumlanması olarak tanımlanabilir. Bu analizde amaç elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir şekilde okuyucuya sunmaktır. Bu amaçla elde edilen veriler önce mantıklı bir şekilde betimlenir, daha sonra yapılan bu betimlemeler yorumlanır, neden sonuç ilişkileri irdelenir ve bir takım sonuçlara ulaşılır (Yıldırım ve Şimşek 2004).

Analize konu olacak veriler doküman incelemesi yoluyla elde edilmiştir. Söz konusu veriler ise 01.01.2005 ve 31.03.2005 tarihlerine ilişkin İMKB 100 endeksinde yer alan şir-

ketlerin 2003 yılı faaliyet raporlarından elde edilmiştir. IMKB 100 endeksine giren şirketlerin analiz edilmesinin nedeni bu 100 şirketin işlem hacminin Mart 2005 tarihi itibarıyla IMKB’de işlem gören toplam hisse senetleri işlem hacminin %91 ‘ine sahip olmasıdır. Bu kapitalizasyon oranının yeterli olduğu düşüncesiyle ilgili şirketlere ilişkin veriler Nisan - Mayıs 2005 tarihlerinde toplanmış ve önceden belirlenmiş kriterlere göre analiz edilmeye çalışılmıştır. Çalışma, söz konusu faaliyet raporlarında yer alan açıklamalara bağlı olarak yapılmıştır. Faaliyet raporlarının analiz edilmesinin nedeni ise bu raporların işletmelerin düzenli olarak çıkarttıkları en yaygın raporlar olmasıdır. Yıllık faaliyet raporları sosyal sorumluluk kriterlerinin varlığının saptanmasına yönelik olarak ayrıntılı bir biçimde incelenmiştir. Elde edilen verilerin nicelleştirilebilmesi için ilgili kriterin faaliyet raporunda bulunması durumunda analiz programında (SPSS 13.0) 1 değeri, bulunmaması durumunda ise 0 değeri verilmiştir. Bu şekilde 100 şirkete ait farklı faaliyet raporlarını, ilgili kriterlerin bu raporlarda bulunup bulunmadığı açısından analiz etmek kolaylaşmıştır. Verilerin girişinde ve analizinde kullanılacak kriterler ise;

- Williams, Anne (1999),
- Hackston, Milne (1996),
- GRI Rehberi (2002) (*GRI (Global Reporting Initiative), küresel düzeyde geçerliliği olan işletmelerin faaliyetlerinin ekonomik, sosyal ve çevresel yönlerini raporlamalarına yardımcı olacak raporlama standartları geliştirmeyi kendisine misyon olarak tanımlayan uluslararası bağımsız bir kuruluştur. Bu kuruluş tarafından hazırlanmış olan Sürdürülebilirlik Raporlaması Rehberi, şirket düzeyinde çevresel, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik ile ilgili faaliyet ve sonuçların raporlanabilmesi için bir çerçeve sunmaktadır. 24 Mart 2005 tarihi itibarıyla 51 ülkede toplam 639 şirket bu rehber göre sürdürülebilirlik raporu hazırlamaktadır.*)
- Gao, Heravi, Xiao (2005)
- Sözbilir (1981)

tarafından yapılan çalışmalarda yer alan kriterlerin bir sentezi olarak geliştirilmiştir. Bu kriterler aşağıda sıralanmıştır.

Çevre

- Kirlilik denetimi (işletmenin çevresini kirletmediğini gösteren açıklamalar, işletme faaliyetlerinin neden olduğu kirlenmenin azaltıldığı ya da azaltılacağına yönelik açıklamalar).
- Çevresel zararın önlenmesi (arazinin düzeltilmesi ya da yeniden ağaçlandırılması, atık yağ, petrol ve kimyasal maddelerin etkilerini en aza indirecek çabalara ve ilgili yasa ve yönetmeliklere uygunluğu gösteren açıklamalar, atıklar, emisyonlar ve geri dönüşüm işlemlerine yönelik açıklamalar).
- Çevreye ilişkin ulusal veya uluslararası standartlara uyuma ilişkin açıklamalar.
- Çevrenin güzelleştirilmesine yönelik açıklamalar.
- Diğer (işletmenin çevre politikası ve programları ile ilgili alınan ödüller, çevreci kuruluşların faaliyetlerini desteklemeye ilişkin açıklamalar, çevreye ilişkin araştırma ve geliştirme faaliyetlerine yönelik açıklamalar, ülkenin temiz tutulması konusunda düzenlenen kampanyalara ilişkin verilen desteklere ve alınan ödüllere yönelik açıklamalar).

Enerji

- Üretim sürecinde enerji tasarrufuna veya enerjinin etkin kullanıldığına yönelik açıklamalar.
- Üretilen ürünlerdeki enerji etkinliğine ilişkin açıklamalar.
- Diğer (Enerji tasarrufu ile ilgili alınan ödül, enerji ile ilgili işletmede fon ayrılan araştırmalara ilişkin açıklamalar).

Sağlık ve Güvenlik

- Çalışanların sağlığı ve güvenliği (çalışma ortamındaki risklerin ve kirliliğin ortadan kaldırılması veya azaltılmasına yönelik açıklamalar, çalışanların güvenliğinin ve fiziksel ve ruhsal sağlığının iyileştirilmesine yönelik açıklamalar, iş kazası istatistiklerine ilişkin açıklamalar, işçi sağlığı ve güvenliği ile ilgili standartlara uyum, iş güvenliği ödülü alınması, iş güvenliğinin artırılması amacıyla yapılan araştırmalar ve uygulamalara ilişkin açıklamalar).
- Ürün/mal/kalitesi ve güvenliği (ürünlerin gerekli güvenlik standartlarına uygun olduğuna ilişkin açıklamalar, ürünlerin üretiminin sıhhi prosedürlerden oluştuğuna ilişkin açıklamalar).
- Ürün güvenliğine yönelik araştırmalara ilişkin açıklamalar.
- Ürün/mal/hizmet kalitesinin belirli standartları karşıladığına ilişkin açıklamalar ve kalite ile ilgili alınan ödüle ilişkin açıklamalar.
- Yeni ürünlere yönelik araştırma ve geliştirme faaliyetlerine ilişkin açıklamalar.
- Ürün/mal/hizmet ile ilgili müşteri memnuniyetine ilişkin açıklamalar.

İnsan Kaynakları

- Çalışanların eğitimi (eğitim programları ile çalışanların eğitilmesi ve eğitim kurumlarında eğitim gören çalışanlara finansal yardımlara da bulunduğuna yönelik açıklamalar).
- İşe alma ve kariyer planlarında eşit koşullarda bulunanlara eşit fırsat tanındığına ve çalışanlar arasında cinsiyeti ırk ve din ayrımının yapılmadığına yönelik açıklamalar
- Çalışanlara yapılan yardım ve ödemelere ilişkin açıklamalar.
- Çalışanların işletmedeki sosyal faaliyetlere katılmalarının desteklendiğine ilişkin açıklamalar.
- Endüstriyel ilişkilere ilişkin açıklamalar.

Toplumla İlişkiler

- Sağlıkla ilgili faaliyetler (tıbbi araştırmalara destek, halk sağlığı projelerine destek, sağlıkla ilgili bilgilerin topluma dağıtılması, sağlık kuruluşlarına verilen her türlü desteğe ilişkin açıklamalar).
- Kültür ve sanatla ilgili faaliyetlere destek (sergi, konser, festival, kitap,müze .. vb. verilen desteklere yönelik açıklamalar).

- Eğitimle ilgili faaliyetler (eğitim kurumlarına yönelik verilen her türlü destek konferans, burs, seminer, staj, gibi faaliyetlere yönelik açıklamalar).
- Sporla ilgili faaliyetlere verilen her türlü desteğe ilişkin açıklamalar..
- Doğal afetlere yönelik verilen her türlü desteğe yönelik açıklamalar.
- Diğer (dar gelirli ailelere yardım, engellilere verilen destekler, ..ve diğer açıklamalar).

Elde edilen verilerin yukarıdaki kriterlere göre analizi yapılırken ayrıca sektörler arasında sosyal sorumluluk alanları açısından istatistiki bir farklılık bulunup bulunmadığını saptayabilmek için Ki-Kare Testi 0.05 güvenilirlik düzeyine göre uygulanmıştır. Buna göre sosyal sorumluluk raporlamasında her bir sosyal sorumluluk alanı için sektörler itibarıyla bir farklılık bulunup bulunmadığı, kurulan hipotezler aracılığıyla test edilmiştir. Ancak veri setinin 100 gözlemle sınırlı olması ve değeri 5’den küçük olan beklenen değer gözenek sayısının çok olması Pearson Ki-Kare Testindeki anlamlılık katsayılarının yorumlanmasına olanak vermemektedir. Bu nedenle ilgili veri setine, belirtilen kriterler açısından Tam Ki-Kare Testi yapabilmek için Monte Carlo Benzetimi Yöntemi kullanılmıştır.

4.2. Araştırmanın Bulguları

Analiz konusuna giren 100 şirketin 72’sinin faaliyet raporuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla analiz bu 72 şirketin faaliyet raporları üzerinden yapılmıştır. Söz konusu şirketlerden sadece bir tanesinin 2003 yılı faaliyetlerine ilişkin sürdürülebilirlik raporu hazırladığı görülmüştür. Diğer şirketlerin ise faaliyet raporlarında yukarıda sıralanan kriterlerden bazılarına gönüllü olarak ya da SPK’nın geliştirmiş olduğu Kurumsal Yönetim İlkeleri çerçevesinde insan kaynakları politikası ve sosyal sorumluluk alanlarına yönelik açıklamalar yaptığı görülmüştür.

Faaliyet raporu bulunan işletmelerin sektörler itibarıyla dağılımı ise aşağıda Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Faaliyet Raporu Bulunan İşletmelerin Sektörlere Göre Dağılımı

Sektör	Faaliyet Raporu		Toplam
	Yok	Var	
Sanayi	16	36	52
Hizmet	5	10	15
Mali	7	23	30
Teknoloji		3	3
TOPLAM	28	72	100

Tablo 1’den de görülebileceği gibi, söz konusu faaliyet raporlarının 36 tanesi sanayi sektörüne, 10 tanesi hizmet sektörüne, 23 tanesi mali sektöre ve 3 tanesi de teknoloji sektöründeki şirketlere aittir.

Çalışmaya konu olan sektörler İMKB analizlerinde kullanılan sektörler olarak belirlenmiştir. Buna göre hangi sektörün hangi kriterlere ağırlık verdiğini belirleyebilmek için ise sektörler ilgili kriterlerle karşılaştırılmıştır.

Tablo 2. Çevre Kriterlerine İlişkin Açıklama Yapan İşletmelerin Sektörler İtibarıyla Dağılımı

Sektör	Çevre	
	Yok	Var
Sanayi	36	15
Hizmet	10	
Mali	23	4
Teknoloji	3	
TOPLAM	72	19

Buna göre ilk karşılaştırma çevre kriterine göre yapılmıştır. Çevreye ilişkin açıklama yapan işletmelerin işletme sayısı ve bunların sektörler itibarıyla dağılımı Tablo 2’de gösterilmiştir. Buna göre sanayi sektöründen faaliyet raporu bulunan 36 şirketten 15 şirket (% 41.66), mali sektörden faaliyet raporu bulunan 23 şirket içinden de 4 şirket (% 17.39) çevre ve onun alt kategorilerine ilişkin açıklama yaptığı görülmektedir.

Çevreye ilişkin olarak yapılan açıklamaların ise en fazla çevre yönetim standartlarına uyum (sanayi sektörü 11, mali sektör 1) ve çevreye zararın önlenmesi (sanayi sektörü 10, mali sektör 2) kategorilerine ait olduğu belirlenmiştir. Ayrıca çevreye yönelik olarak yapılan açıklamalarda teknik bilgiler bulunmakla birlikte parasal ifadeler bulunmadığı görülmektedir.

İşletmelerin faaliyet raporlarında çevre ile ilgili olarak yaptıkları açıklamaların sektörler açısından istatistiki anlamda farklılık gösterip göstermediği aşağıdaki hipotezlerle, Ki-Kare testi uygulanarak sınanmış ve istatistiki sonuçlar aşağıda Tablo 3’de verilmiştir.

H_0 : Çevreye yönelik açıklamalar sektörler itibarıyla farklılık göstermemektedir

H_1 : Çevreye yönelik açıklamalar sektörler itibarıyla farklılık göstermektedir.

Tablo 3. Çevreye Yönelik Açıklamalara İlişkin Ki-Kare Testi Sonuçları

	Değer	sd	P	Monte Carlo P		
				Anlamlılık.	%99 Güven Aralığı	
				Düzeyi	Alt sınır	Üst sınır
Pearson Ki Kare	8,124	3	,044	,041	,036	,046

Tablo 3’deki değerler incelendiğinde Monte Carlo P = 0.041 < 0.05 olduğu için H_0 hipotezi red edilecektir. Bu durumda %95 güvenle sektörler arasında çevreye yönelik açıklamalarda farklılık olduğu söylenebilir.

Tablo 4. Enerji Kriterlerine Yönelik Açıklama Yapan İşletmelerin Sektörlere Göre Dağılımı

Sektör	Enerji	
	Yok	Var
Sanayi	36	4
Hizmet	10	
Mali	23	1
Teknoloji	3	
TOPLAM	72	5

Enerjiye yönelik açıklama yapan işletmelerin sektörler itibarıyla dağılımı Tablo 4’de gösterildiği gibidir. Tablodan da görüldüğü gibi sanayi sektöründen faaliyet raporu bulunan 36 şirketten sadece 4 şirketin (% 11.11) ve mali sektörden de faaliyet raporu bulunan 23 şirketten sadece 1 şirketin (% 4.34) bu konuda açıklama yaptığı belirlenmiştir. Yapılan açıklamaların ise daha çok enerji tasarrufuna yönelik olduğu (sanayi sektörü 4) saptanmıştır.

Enerjiye yönelik açıklamalarda çevreye yönelik açıklamalarda da olduğu gibi parasal ifadeler bulunmadığı görülmektedir.

İşletmelerin faaliyet raporlarında enerjiye yönelik olarak yaptıkları açıklamaların sektörler itibarıyla istatistiki anlamda farklılık gösterip göstermediği aşağıdaki hipotezlerle, Ki-Kare testi uygulanarak sınanmış ve istatistiki sonuçlar aşağıda Tablo 5’de verilmiştir.

H_0 : Enerjiye yönelik açıklamalar sektörler itibarıyla farklılık göstermemektedir

H_1 : Enerjiye yönelik açıklamalar sektörler itibarıyla farklılık göstermektedir.

Tablo 5. Enerjiye Yönelik Açıklamalara İlişkin Ki-Kare Testi Sonuçları

	Değer	sd	P	Monte Carlo P		
				Anlamlılık Düzeyi	%99 Güven Aralığı	
					Alt Sınır	Üst Sınır
Pearson Ki Kare	1,916	3	,590	,621	,609	,633

Tablo 5’deki değerler incelendiğinde Monte Carlo P = 0.621 > 0.05 olduğu için H_0 hipotezi kabul edilecektir. Bu durumda % 95 güvenle sektörler arasında enerjiye yönelik açıklamalarda farklılık bulunmadığı söylenebilir.

Tablo 6. Sağlık /Güvenlik Kriterlerine İlişkin Açıklama Yapan İşletmelerin Sektörler İtibarıyla Dağılımı

Sektör	Sağlık ve Güvenlik	
	Yok	Var
Sanayi	36	23
Hizmet	10	3
Mali	23	9
Teknoloji	3	2
TOPLAM	72	37

Sağlık ve güvenlik konusundaki açıklamalara bakıldığında Tablo 6’den da görülebileceği gibi sanayi sektöründen faaliyet raporu bulunan 36 şirketten 23 şirketin, (% 63.88) mali sektörden faaliyet raporu bulunan 23 şirket içinden 9 şirketin (% 39.13) ve hizmet sektöründen faaliyet raporu bulunan 10 şirketten 3 şirketin (% 30) ve teknoloji sektöründen de 2 şirketin (% 66.66) sağlık ve güvenlik kriteri ve onun alt konularına giren konularda açıklama yaptığı saptanmıştır.

Yapılan bu açıklamaların çoğunluğunun ise ürün/mal /hizmet kalitesine (sanayi sektörü 22, hizmet sektörü 2, mali sektör 9, teknoloji sektörü 2) yönelik olduğu saptanmıştır. Sağlık ve güvenlik kriterine ilişkin açıklamalarda çevre ve enerji kriterlerinde olduğu gibi parasal ifade bulunmadığı görülmektedir.

İşletmelerin faaliyet raporlarında sağlık ve güvenlik konusuna yönelik olarak yaptıkları açıklamaların sektörler itibarıyla istatistiki anlamda farklılık gösterip göstermediği aşağıdaki hipotezlerle, Ki-Kare testi uygulanarak sınanmış ve istatistiki sonuçlar aşağıda Tablo 7’de verilmiştir.

H_0 : Sağlık ve güvenlik konusuna yönelik açıklamalar sektörler itibarıyla farklılık göstermemektedir

H_1 : Sağlık ve güvenlik konusuna yönelik açıklamalar sektörler itibarıyla farklılık göstermektedir.

Tablo 7. Sağlık ve Güvenliğe Yönelik Açıklamalara İlişkin Ki-Kare Testi Sonuçları

	Değer	sd	P	Monte Carlo P		
				Anlamlılık Düzeyi	%99 Güven Aralığı	
				Alt Sınır	Üst Sınır	
Pearson Ki Kare	4.789	3	,188	,194	,184	,204

Tablo 7’deki değerler incelendiğinde Monte Carlo P = 0.194 > 0.05 olduğu için H_0 hipotezi kabul edilecektir. Bu durumda % 95 güvenle sektörler arasında sağlık ve güvenliğe yönelik açıklamalarda farklılık bulunmadığı söylenebilir..

Tablo 8. İnsan Kaynakları Kriterlerine Yönelik Açıklama Yapan İşletmelerin Sektörler İtibarıyla Dağılımı

Sektör	İnsan Kaynakları	
	Yok	Var
Sanayi	36	22
Hizmet	10	5
Mali	23	15
Teknoloji	3	2
TOPLAM	72	44

İnsan kaynakları kriterine göre yapılan açıklamalara bakıldığında Tablo 8’den de görülebileceği gibi sanayi sektöründen 36 şirket içinden 22 şirketin (% 61.11), hizmet sektöründen faaliyet raporu bulunan 10 şirketten 5 şirketin (% 50), mali sektörden 23 şirketten 15 şirketin (% 65.21) ve teknoloji sektöründeki 3 şirketten 2 şirketin (% 66.66) açıklama yaptığı saptanmıştır.

Yapılan bu açıklamaların çoğunluğunun çalışanların eğitimine yönelik olduğu görülmektedir. (sanayi sektörü 16, hizmet sektörü 4, mali sektör 10, teknoloji sektörü 2) Bunun haricinde ayrıca çalışanlara yardım, çalışanların sosyal faaliyetlere katılımı ve endüstriyel ilişkilere ilişkin açıklamaların da bulunduğu görülmektedir. Bu konuda parasal ifade kullanan şirket sayısı sadece 3 tür. Bu şirketlerin 1 tanesi sanayi sektöründe, diğer 2 si ise mali sektörde yer almaktadır.

İşletmelerin faaliyet raporlarında insan kaynakları konusuna yönelik olarak yaptıkları açıklamaların sektörler itibarıyla istatistiki anlamda farklılık gösterip göstermediği aşağıdaki hipotezlerle, Ki-Kare testi uygulanarak sınanmış ve istatistiki sonuçlar aşağıda Tablo 9’da verilmiştir.

H_0 : İnsan kaynakları konusuna yönelik açıklamalar sektörler itibarıyla farklılık göstermemektedir

H_1 : İnsan kaynakları konusuna yönelik açıklamalar sektörler itibarıyla farklılık göstermektedir.

Tablo 9. İnsan Kaynaklarına Yönelik Açıklamalara İlişkin Ki-Kare Testi Sonuçları

	Değer	sd	P	Monte Carlo P		
				Anlamlılık Düzeyi	%99 Güven Aralığı	
				Alt Sınır	Üst Sınır	
Pearson Ki Kare	1,817	3	,611	,619	,607	,632

Tablo 9’deki değerler incelendiğinde Monte Carlo P = 0.619 > 0.05 olduğu için H_0 hipotezi kabul edilecektir. Bu durumda % 95 güvenle sektörler arasında insan kaynaklarına yönelik açıklamalarda farklılık bulunmadığı söylenebilir.

Tablo 10. Toplumla İlişkiler Kriterlerine Yönelik Açıklama Yapan İşletmelerin Sektörler İtibarıyla Dağılımı

Sektör	Toplumla İlişkiler	
	Yok	Var
Sanayi	36	17
Hizmet	10	1
Mali	23	9
Teknoloji	3	
TOPLAM	72	27

Toplumla ilişkiler kriterinde Tablo 10'dan da görülebileceği gibi sanayi sektöründen 36 şirket içinden 17 sinin (% 47.22), hizmet sektöründen 10 şirket içinden sadece 1 tanesinin (% 10) ve mali sektörden 23 şirket içinden 9 şirketin (% 39.13) açıklama yaptığı belirlenmiştir.

Bu konudaki en fazla açıklamanın spor (sanayi sektörü 11, hizmet sektörü, 1, mali sektör 2) ve kültür sanat (sanayi sektörü 9, hizmet sektörü 1, mali sektör 6) faaliyetlerine destek faaliyetlerine ilişkin olduğu görülmektedir. Bu konuda finansal ifade kullanan şirket sayısı sadece 7'dir. Bunların 4'ü sanayi sektörüne, 3 tanesi de mali sektöre ait şirketlerdir.

İşletmelerin faaliyet raporlarında toplumla ilişkilere yönelik olarak yaptıkları açıklamaların sektörler itibarıyla istatistiki anlamda farklılık gösterip göstermediği aşağıdaki hipotezlerle, Ki-Kare testi uygulanarak sınanmış ve istatistiki sonuçlar aşağıda Tablo 11'de verilmiştir.

H_0 : Toplumla ilişkiler konusuna yönelik açıklamalar sektörler itibarıyla farklılık göstermemektedir

H_1 : Toplumla ilişkiler konusuna yönelik açıklamalar sektörler itibarıyla farklılık göstermektedir.

Tablo 11. Toplumla İlişkilere Yönelik Açıklamalara İlişkin Ki-Kare Testi Sonuçları

	Değer	Sd	P	Monte Carlo P		
				Anlamlılık Düzeyi	%99 Güven Aralığı	
				Alt Sınır	Üst Sınır	
Pearson Ki Kare	5,248	3	,155	,143	,134	,152

Tablo 11'deki değerler incelendiğinde Monte Carlo P = 0.143 > 0.05 olduğu için H_0 hipotezi kabul edilecektir. Bu durumda % 95 güvenle sektörler arasında toplumla ilişkilere yönelik açıklamalarda farklılık bulunmadığı söylenebilir.

5. SONUÇ

Günümüzde yaşanan değişimler, işletmelerin piyasa değerinin yalnızca geleneksel finansal performans göstergeleri ile değil, aynı zamanda finansal ve finansal olmayan performans göstergelerinin bileşimine göre belirlenmesine neden olmaktadır. Başka bir ifadeyle finansal ve finansal olmayan göstergeler yatırımcıların işletmeleri değerlendirmesinde ön plana çıkacaktır. Bu durumda işletmelerin ekonomik, çevresel ve sosyal performansına ilişkin yönlerinin finansal performansla birleştirilmesi gerekmektedir. Bu amaca yönelik olarak muhasebe standartları ile yönlendirilen geleneksel finansal bilgiyi, sosyal sorumluluk raporlaması çerçevesinde elde edilen bilgilerle desteklemek gerekmektedir. Bu durum muhasebeciler, finans yöneticileri ve denetçilerin sosyal sorumluluk raporlaması uygulamalarında daha fazla role sahip olacakları anlamına gelmektedir.

Yukarıdaki araştırma sonuçlarından da görüleceği gibi Türkiye’de sosyal sorumluluk raporlaması henüz daha çok başlangıç düzeyindedir. Türkiye’deki işletmeler en fazla insan kaynakları ve ondan sonra da sağlık ve güvenlik kapsamına giren alanlarda açıklama yapmaktadırlar. En az açıklama yapılan kriter ise enerjidir. Bunu çevre ile ilgili açıklamalar takip etmektedir. Konuya sektörler itibarıyla bakıldığında sanayi sektörü içinde yer alan işletmelerin en fazla sağlık güvenlik ve insan kaynakları konularında, hizmet sektöründe yer alan işletmelerin en fazla insan kaynakları hakkında ve son olarak mali sektördeki işletmelerin ise en fazla insan kaynakları üzerine açıklama yaptığı saptanmıştır. Bu açıklamalarda sektörler arasında istatistiki anlamda farklılıklar bulunup bulunmadığı Ki-Kare testi aracılığı ile sınanmış ve yalnızca çevreye yönelik açıklamalarda sektörler arasında farklılık bulunduğu, diğer kriterler açısından ise sektörler arasında istatistiki anlamda farklılıkların bulunmadığı saptanmıştır.

Sosyal sorumluluk raporlarının işletme analizi için finansal raparlarda normal koşullarda bulunmayan kritik bilgiyi sağlama potansiyeli bulunmaktadır. Üstelik bu araştırmanın sonuçlarına göre faaliyet raporlarında kamuya açıklama yapan şirket sayısının çok az olması, açıklamaların üstün körü olması ve yer alan kriterlerin büyük çoğunluğunun parasal ifadeler içermemesi değerlendirmeyi güçleştirmektedir. Bunun nedeni bu konuda yasal düzenlemelerin ve yaptırımların bulunmaması olabilir. Bu durum menfaat sahipleri açısından önemli sorunlar yaratabilir. Çalışma konusu açısından üzerinde durulması gereken konu ise yatırımcıların eksik bilgilendirilmesidir. Eksik bilgilendirilme bireysel tasarruf sahiplerinin karar almasını güçleştirecek bir durumdur. Bu konu SPK Başkanı Sayın Doğan Cansızlar tarafından da özellikle vurgulanmaktadır. Cansızların 19 Nisan 2005 tarihli basın açıklamasında da ifade ettiği gibi *şirket ve toplum arasındaki ilişki son zamanlarda yatırım gündeminde baskın bir yer tutmakta, yatırım kararlarında kişisel değerler ile toplum değerleri göz önünde bulundurulmaktadır. Yatırımcılar bu konuda daha duyarlı hale geldikçe daha iyi toplumsal performansa sahip şirketlerin ekonomik ve finansal olarak da daha iyi sonuçlar alacağı ortadadır. Bu durumda şirket sosyal sorumluluğu ve sürdürülebilirlik kavramları şirketin vizyonunu göstermekte, pay sahipleri arasında güven ruhunu arttırmakta ve böylece bu iki kavram şirketlerin sağlıklı gelişimi ve büyümesini desteklemektedir.* Bu açıklamalardan da görüldüğü gibi ülkemizde işletmelerin sosyal sorumluluk raporlamasına yönelik uygulamaların düzenlenmesi ve standartlaştırılması ve bu konudaki faaliyetlerin uluslararası uygulamalarla uyumlaştırılması gereği ortadadır.

KAYNAKÇA

- Clikeman, P. M. (2004).** Socially Conscious Corporation. *Strategic Finance* April:23-27.
- Gao, S. S., Heravi, S. Xiao, J. Z. (2005).** Determinants of Corporate Social and Environmental Reporting in Hong Kong: A Research Note. *Accounting Forum* 29: 233-242.
- Hackston, D., Milne, M. (1996).** Some Determinants of Social and Environmental Disclosures in New Zealand Companies. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*. Vol 9, 1:77- 94.
- Heemskerk, B., Pistorio, P., Scicluna, M.** Sustainable Development Reporting Striking the Balance (erişim tarihi 11 Nisan 2005) http://qpub.wbcsd.org/web/sdportal/publication/20030106_sdrepord.pdf.
- Kolk, A. (2004).** A Decade of Sustainability Reporting: Developments and Significance. *International Journal of Sustainable Development* Vol 3, No 1: 51-64
- Özkol, E., Çelik, M., Gönen, S. (2005).** Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramı ve Muhasebenin Sosyal Sorumluluğu. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. Temmuz, 27: 146-157.
- Rikhardson, P., Andersen, A.J. R., Bang, H. (2002).** Sustainability Reporting on the Internet. GMI, Winter: 57- 75.
- Shiraz, A. (1998).** Social Reporting: Nice İdea, but. *Australian CPA* November 68, 10: 58-59.
- Slater A., Gilbert, S. (2004).** The Evolution of Business Reporting: Make Room for Sustainability Disclosure. *Environmental Quality Management* Autumn: 41-48.
- Sözbilir, H. (1981).** *İşletmelerde Sosyal Muhasebe Kuramı Ve Türkiye'de Bir Anket Çalışması* Afyon: Neriman ve İbrahim Küçükkurt Sosyal Hizmetler, Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Vakfı.
- Thompson, P., Zakaria, Z. (2004).** Corporate Social Responsibility Reporting in Malaysia. *The Journal of Corporate Citizenship* Spring,13: 125- 136.
- Wallage, P. (2000).** Assurance on Sustainability Reporting: An Auditor View. *Auditing* 19: 53-65.

Williams, S.M. Pei, C. A.H. W. (1999). Corporate Social Disclosures by Listed Companies on Their Websites: An International Comparison. *The International Journal of Accounting*, 34,3: 389-419.

www.sustainability-indexes.com/html/sustainability/corpsustainability.html (erişim tarihi 10.06.2005)

www.globalreporting.org/guidelines (erişim tarihi 13.01.2005)

www.spk.gov.tr/HaberDuyuru/basinaciklamalari/basinaciklamasi050419.html (Erişim tarihi 11.05.2005)

Yıldırım, A. Şimşek, H. (2004). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. 4. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.